

stilla) a Bovera, però més que formes antigues ni primitives, donat el caràcter merament local, hem de veure en aquestes, derivats regressius nascuts del propòsit d'anomenar varietats més grosses; ja va anotar *sargantilla*, a Scala Dei, la *Misc Folkl* d'Aràbia⁵ (p 157)

H) En altres llocs, escampant-se lluny i en diversos sentits, per moltes comarques del cat occid, en una acc. molt àmplia d'aquest domini, he trobat formes on s'hi combina més fortament el comú *sargantana* en diferents formes. En uns llocs hi ha encara *i* però amb *-na*, i sense metàtesi, pel Sud del Priorat: *san̄gartines* Bellmunt, el Masroig, Capçanes (1935). D'altra banda hi poden resultar formes amb *á* però amb la *ll* de *sen-gardulla*: *segrantàles* al Sud (La Fatarella, 1936), i SGuarner recollí *sargantalla* a Aiguaviva de Bergantes (RFE xxxiii, 34); al Nord *sin̄gartàla* a Benasc (1965), que Ferraz constata amb palatalització, *x̄ngartalla* (p. 108), i Griera allí mateix amb *e*, *sen̄gartàla* (BDC vi, 34)

I) Però a tota la franja més alta del Pallars, de l'Urgellet i Andorra, es troba una forma sense consonant davant la *-t*. encara que la vegem anticipada a la síl·laba precedent i que s'ha d'explicar a base de la forma primitiva, que en tots dos ètims tenia síl·laba oberta en la inicial (LAK- i no lang-, i també sev-/sab-): com a propi d'Andorra ens donaren *sen̄gatàla* a Arcavell (1936), si bé allí sense rebutjar aquesta forma s'estimaven més *san̄gatàla* (1936); vaig constatar aquesta variant a la Parròquia d'Hortó (1957) i *sen̄gatàla* a Ferrera, *sin̄getàla* a totes dues branques de la Vall Ferrera (1932-3), *singatalla* porta C. Pol de la vall d'Aneu (26), *sangatalla* a la Vall d'Assua (JLluís Pallarès, *Rec de Pastor*, 11). Hem de creure, doncs, que combinant-se d'una altra manera amb SEV̄ANDILĀ, donà allà primer **segantàla*, i traslladant-se la *n*, *sen̄gatalla*. No n'estic gens segur, i tampoc no vull callar-la, de la possibilitat que vagi amb això el NL *Siguartala* que vaig recollir a la zona de Jaca (Esposa, 1966).

J) Arribant la forma en *-àla* fins arran del P. Val. (Aiguaviva, Fatarella, supra), potser ens explicarà la forma palatalitzada en *-anya* que es troba a tot el Nord del País, com una espècie de compromís entre la *-ana* de la forma comuna i aquella palatalitat. *Sagrantanya* ens documentà C. Salvador a Benassal en unes rimetes infantils: «*Sagrantanya*, manya, / que ton pare està al molí, / si ixes seran pa tu, / i si no ixes, pa mi» (*Misc. Fabra*, 259): *sargantàya* és la forma que jo vaig sentir a Vistabella, Xodos i Vilafamés (on hi afegiren *sargantayóts* o *dragóns*), i Casac. ho anota a Maella (1923); jo *san̄grantàya* a l'Alcora, *san̄krastàyes* a Culla³ Altrament també hi ha formes amb *ŷ* a l'Aragó i a Gasconya: *sangragne* (Palay).

Per a l'etimologia del tipus SE(G)UANDILEA és indispensable remetre a l'article SABANDIJA del DCEC³⁵ (amb afegits essencials i, algun canvi, en el DECH) Hi queda comprovat que, a part de l'acc. 'bestiola', 'cuca', el mot conserva l'acc. 'sargantana' en molts parlars locals de les províncies de Segòvia, Burgos, Sòria, Àlaba, Navarra i a Tاراçona, *sarbandiya* vol dir això a les

Filipines, i *sarbandiya* en el poble murcià d'Abanilla (a la ratlla del català); i a Pamplona s'usa amb aquest valor l'arcaica forma dialectal aragonesa *sabandilla*; que el mot s'escriu *savandiya* en textos dels Ss. xv i xvi que no confonen encara *v* amb *b* ni *j* amb *x*; que el portuguès, abans del castellanisme avui predominant *savandiya*, amb variant molt estesa *sevandiya*, havia estat en forma verament portuguesa *sevandilba* (en un gran clàssic del S. xvii). I allà es dona un ampli repertori de les variadíssimes formes dialectals del mot en basc, tan nombroses que ací seria impossible de donar-les ni resumides.

Entre elles destaco *sugandila* a tota l'Alta Navarra i punts de Guipúscoa, amb un eco metatitzat *sagundila* en un poble de Biscaia, *segundilla* en el NE d'Àlaba, *sanguandilla* en general en tota aquesta regió bascongada, *sagundil* en el cast de Navarra Però la forma més valuosa per a l'etimologia és la del difunt dialecte euskera de Gasteiz (Vitòria), el més antic dels diccs. de la llengua basca (compilat per Landucci, a 1576): *segundilea* «sanguiuella», però també li dona el significat de «lagartija» (en aquest, variant *sagundillea*). Tot això prova que en basc el mot tingué des d'antic dues variants dialectals fonamentals SEGUANDILEA i SUG(E)ANDILIA, amb la primera de les quals va passar a les diverses formes castelles, portugueses; i poc canviat encara, a les del cat. occidental; si bé en aquelles es degué simplificar des d'antic *-EGVA-* en *-EVA-* (*sevandilba*)

És raonable l'anàlisi de SUG(E)ANDILEA (> SEGU-amb metàtesi) com SUGE-ANDELE-A, on *-A* és l'article basc, SUGE és el nom pan-vascònic de la serp, i ANDELE/ANDERE és el mot que va significar originàriament 'noia' o 'xicota núbil' (avui 'senyora'), on hi ha l'antiquíssima i molt coneguda alternança basco-ibèrica *L/R*, car es tracta d'un mot comú al basc, al cèltic i al bereber (en aquests llenguatges amb *r*), que també deixà un rastre en els nostres Pirineus (comentat ací en ANDERRIS). El significat primitiu hauria estat, doncs, 'la noia de la serp'. Quant a la *í* tònica en lloc de *é*, quedem en dubte sobre si es tracta d'un fet de metafonia (potser antiquíssim, i explicable encara que sembli haver de ser tardà el pas de *-ELEA* a *-ELIA*) o d'una variant antiga *andile* del mot *andere*, l'existència de la qual sembla provada, millor encara que pel *segundilea* de l'antic gasteizarra, per l'existència d'un compost paral·lel (*s)apandil* «renacuajo» a la Vall d'Erro (entre Roncesvalles i el Baztan), format per *andile* combinat amb *sapo/apo* 'gripau', havent estat batejat el capgròs amb el sobrenom de 'noia del gripau'.

L'altre mot que serví de base a *sangartana/sargantana* degué tenir la forma originària *LAKARTANA. Degué ser un diminutiu, format ja en la llengua de substrat, amb el mot pre-indoeuropeu *LAKARTA/*LAKARTU: pare, d'una banda, del ll. LACERTA, i per altra banda, del cast. *lagarto* i el nostre LLANGARDAIX (veg les conclusions a què s'ha arribat en aquest article). En efecte *-no* (i àdhuc *-na*) funciona encara com a sufix de diminutiu en basc, i s'han trobat molts indicis que amb aquest valor i d'altres d'equiparables o quasi